

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Väino Orav

KK040

KAMBRITE LÄBIOTSIMISED TARTU VANGLAS

Lõputöö

Juhendaja:

lektor Andres Põdra

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

JUSTIITSKOLLEDŽ	Mai 2007.a
Töö pealkiri: KAMBRITE LÄBIOTSIMISED TARTU VANGLAS	
Töö autor: Väino Orav	allkiri:
<p>Referaat</p> <p>Käesolev lõputöö “Kambrite läbiotsimised Tartu vanglas” on kirjutatud eesti keeles ning on koos lisadega 50 lk pikk.</p> <p>Töö vaatlleb ennekõike Tartu vangla läbiotsimisgrupi tööd aastatel 2004-2005 ning analüüsib läbiotsimiste käigus leitud keelatud esemete statistikat. Esitatakse ülevaade põhilistest peidukohtadest, läbiotsijate tööd raskendavatest asjaoludest ning soovitudest, pidades silmas senist läbiotsimise praktikat.</p> <p>Töö on jagatud sissejuhatuseks, kolmeks peatükiks ja kokkuvõtteks.</p> <p>1. peatükk “Läbiotsimisi sätestavad seadusaktid” vaatlleb põhilisi õiguslikke aluseid, mis vanglas toimetatavaid läbiotsimisi reguleerivad. Alapeatükkide kaupa on vaadeldud “Vangistuseseadust”, “Eesti Vabariigi põhiseadust”, “Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamise määrust”, “Vangla sisekorraeeskirja” ja “Tartu Vangla kodukorda”.</p> <p>2. peatükis “Läbiotsimisrühm” on viis alapeatükki ja nendes keskendutakse Tartu vangla läbiotsimisüksuse loomise põhjustele, koosseisule, varustusele, töö planeerimisele ja ohutuse tagamise küsimustele.</p> <p>3. peatükk “Kambri läbiotsimine” on selle lõputöö olulisim peatükk. Seitse alapeatükki vaatllevad, kuidas käib läbiotsimiseks valmistumine läbiotsimise, millised meetodid on kasutusel, kuidas läbiotsimisprotseduur välja näeb (siin vaatllevad omakorda kolm alapeatükki läbiotsimise kirjutamata reegleid, levinumaid keelatud esemeid ja nende peidukohti, kasutatud on ohtralt illustreerivat fotomaterjali), missugused Tartu vangla ehituse või sisustuse iseärasused läbiotsijate töö raskeks teevad ning põgusalt on peatutud ka tulemuste vormistamisel ning põhilistel probleemidel, millega läbiotsijad oma igapäevases töös kokku puutuvad. Viimasena on esitatud mõned ettepanekud, mis aitaksid läbiotsimisgrupi tööd Tartu vanglas tõhustada.</p>	
Võtmesõnad : vangla, kambrite läbiotsimine, läbiotsimisrühm	
Keywords : prison, cell search, search group	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja: Andres Põdra	allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISSEJUHATUS	5
1. LÄBIOTSIMISI SÄTESTAVAD SEADUSAKTID.....	7
1.1 Eesti Vabariigi põhiseadus.....	7
1.2 Vangistusseadus.....	8
1.3 Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamise määrus.....	8
1.4 Vangla sisekorraeeskiri.....	10
1.5 Tartu Vangla kodukord.....	11
2. LÄBIOTSIMISRÜHM	12
2.1 Moodustamise põhjusi	12
2.2 Läbiotsimisrühma koosseis.....	13
2.3 Varustus	13
2.4 Töö planeerimine	14
2.5 Ohutegurid	15
3. KAMBRI LÄBIOTSIMINE	18
3.1 Läbiotsimiseks valmistumine	18
3.2 Läbiotsimismeetodid.....	18
3.3 Kambri läbiotsimise protseduur.....	19
3.3.1 Läbiotsimise kirjutamata reeglid	20
3.3.2 Levinumad peidukohad.....	21
3.3.3 Levinumad keelatud esemed Tartu vanglas aastatel 2004-2005	23
3.4 Ehituslike iseärasuste arvestamine läbiotsimisel	28
3.5 Läbiotsimise tulemuste vormistamine	29
3.6 Kambrite läbiotsimisel enim esinevad probleemid.....	30
3.7 Ettepanekud läbiotsimisgrupi töö tõhustamiseks.....	31
KOKKUVÕTE	33
SUMMARY.....	34
KASUTATUD KIRJANDUS.....	35

Lisa 1 Keelatud esemete ja ainete loetelu (Vangla sisekorraeeskiri § 64 ¹)	36
Lisa 2 Tartu Vangla kinni peetavatele isikutele keelatud esemete ja ainete loetelu.....	37
Lisa 3 Läbiotsimiseks vajalike vahendite kohver	39
Lisa 4 Õnnitluskaardi sisse peidetud narkootikumid.....	40
Lisa 5 Hambapastatuubi peidetud süstlad ja narkootikumid	42
Lisa 6 Pistikupesasse peidetud süstal ja elektritraat	44
Lisa 7 Isevalmistatud lõike- ja torkeriistad.....	46
Lisa 8 Isevalmistatud mängukaardid	48
Lisa 9 Isevalmistatud tätoveerimisseade.....	49
Lisa 10 Isevalmistatud kruvisaed.....	50

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö pealkiri on “Kambrite läbiotsimised Tartu vanglas”.

Töö autor valis teema, sest on sellega tihedalt seotud olnud rohkem kui kaks aastat: alates mõttest läbiotsimisgrupp moodustada kuni selle mõtte teostuseni ja grupi toimima hakkamiseni. Hetkel töötab töö autor küll juba teisel ametikohal, ent on läbiotsimistega ikkagi seotud, kuna osaleb vanglate relvastatud üksuse läbiotsimisrühma töös.

Kui Tartu vangla 2002. aastal tööd alustas, tegid kõiki läbiotsimisi valvur-saatjad, ent erinevatel põhjustel teostati seda tööd lohakalt, mis omakorda tähendas, et ohtu võisid seeläbi sattuda nii kinnipeetavad ise kui ka vangla personal. Seetõttu tuligi töö autor koos kolleegiga mõttele ainult läbiotsimistele spetsialiseerunud grupist. Juhtkond toetas ideed ja nüüdseks on läbiotsimisgrupp töötanud juba kolm aastat ning ennast igati õigustanud. Leitud on telefone ja telefonitarvikuid, narkootilisi aineid, süstlaid, terariistu, tätoveerimisaparaate, isevalmistatud veekeeduaparaate ja palju muid esemeid, mis vanglas kuuluvad keelatud asjade hulka. Läbiotsimisgrupp hakkas talletama ka leitud esemete infot elektroonilisel kujul ja üksikasjalikumalt, kui seda varem tehti, hõlbustamaks oma tööd tulevikus. Niisiis on nüüd olemas andmebaas, kui palju ja missuguseid esemeid Tartu vangla kinnipeetavatel leitud on.

Läbiotsimistööd õpetati vanglaametniku üheaastasel kursusel üsna pinnapealselt, ka puudusid ja puuduvad senini igasugused sellealased kirjalikud juhendid või õpetused, mida eriti silmas pidada või millest hoiduda. Teadmisi antakse praktikantidele või uutele töötajatele edasi suusõnaliselt või praktiliste näidetena igapäevase töö käigus - nii on paari aasta jooksul välja õpetatud väga häid läbiotsijaid. Kahjuks peab nentima, et vangla töötajad (läbiotsimisgrupi liikmed sealhulgas) lahkuvad töölt kohe, kui neile pakutakse tasuvamat ja/või rahulikumat tööd. Nii vahetus kahe aasta jooksul läbiotsimisgrupi koostis mitu korda, samaks jäi vaid juht. Eelmainitud tõik oli üheks põhjuseks, miks töö autor soovis omandatud kogemusi ja teadmisi süstematiseerida ja talletada.

Tööd koostades selgus tõsiasi, et vanglas teostatavate läbiotsimiste kohta igasugused akadeemilises mõttes väärtuslikud materjalid sama hästi kui puuduvad. Eesti

vanglasüsteemis pikaegset kogemust omavad spetsialistidki väitsid, et kõik info on neil olemas küll, ent peas.

Läbiotsimiste kohta materjali siiski leidub, ent see puudutab ennekõike uurimistöö käigus sooritatavaid läbiotsimisi, ja enamasti pärineb see materjal 1960. aastatest, mistõttu pole tänapäeval enam tõsiseltvõetav..

Seetõttu on käesolev lõputöö suures osas vaid autori kogemustel ja teadmistel põhinev ülevaade läbiotsimisgrupi tööst Tartu vangla kambrites.

Autor kasutab lõputöös läbiotsimisgrupis töötamise jooksul kogutud statistilisi andmeid ja fotomaterjali.

Töö on jagatud sissejuhatuseks, kolmeks peatükiks ja kokkuvõtteks.

1. peatükk “Läbiotsimisi sätestavad seadusaktid” vaatlleb põhilisi õiguslikke aluseid, mis vanglas toimetatavaid läbiotsimisi reguleerivad. Alapeatükkide kaupa on vaadeldud “Vangistusseadust”, “Eesti Vabariigi põhiseadust”, “Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamise määrust”, “Vangla sisekorraeeskirja” ja “Tartu Vangla kodukorda”.

2. peatükis “Läbiotsimisrühm” on viis alapeatükki ja nendes keskendutakse Tartu vangla läbiotsimisüksuse loomise põhjustele, koosseisule, varustusele, töö planeerimisele ja ohutuse tagamise küsimustele.

3. peatükk “Kambri läbiotsimine” on selle lõputöö olulisim peatükk. Seitse alapeatükki vaatllevad, kuidas käib läbiotsimiseks valmistumine, millised meetodid on kasutusel, kuidas läbiotsimisprotseduur välja näeb (siin vaatllevad omakorda kolm alapeatükki läbiotsimise kirjutamata reegleid, levinumaid keelatud esemeid ja nende peidukohti), missugused Tartu vangla ehituse või sisustuse iseärasused läbiotsijate töö raskeks teevad ning põgusalt on peatunud ka läbiotsimise tulemuste vormistamisel ning põhilistel probleemidel, millega läbiotsijad oma igapäevases töös kokku puutuvad. Viimasena on esitatud mõned ettepanekud, mis aitaksid läbiotsimisgrupi tööd Tartu vanglas tõhustada.

1. LÄBIOTSIMISI SÄTESTAVAD SEADUSAKTID

Peamised seadusaktid, mis reguleerivad kinnipidamisasutustes tehtavaid läbiotsimisi, on “Vangistusseadus” ja “Vangla sisekorraeeskiri”. Need sätestavad julgeoleku tagamise korra vanglas ja vangide kasutuses olla võivad esemed. “Vangla sisekorraeeskirjas” määratletakse kinnipeetavale lubatud esemete kogukaal (30 kg) ja keelatud esemete ja ainete loetelu (vt Lisa 1), mida kinnipeetaval on keelatud hoida enda juures või kinnipeetavate isiklike asjade laos. Sisekorraeeskiri esitab lisaks keelatud asjade loetelule kartseris lubatud asjad ning keelatud esemetega toimimise viisi. Kinnipeetava kohta käivaid sätteid kohaldatakse ka vahistatutele.¹ Läbiotsimisrühm peab lisaks eelmainitud aktidele lähtuma ka “Eesti Vabariigi põhiseadusest”, “Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamise määrusest” ning “Tartu Vangla kodukorrast”. Järgmistes alapeatükkides vaadeldakse läbiotsimiste teostamisel tähtsust omavaid seadusakte.

1.1 Eesti Vabariigi põhiseadus

Põhiseaduse olulisimad paragrahvid, mida läbiotsimist teostades peab teadma, käsitlevad kinnipeetavate põhiõigusi. Need on järgmised:

§12 - Kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

§ 17 - Kellegi au ega head nime ei tohi teotada.

§ 18 - Kedagi ei tohi piinata, julmalt või väärikust alandavalt kohelda ega karistada.²

¹ Vangla sisekorraeeskiri. 30.11.2000. - RTL 2000, 134, 2139, §65

² Eesti Vabariigi põhiseadus. 28.06.1992. – RT I 2003, 29, 174.

1.2 Vangistusseadus

Vangistusseadus määrab vanglas toimetatavate läbiotsimiste ja läbiotsimisel leitavate keelatud esemete äravõtmise, realiseerimise või hävitamise õigusliku aluse. Vangistusseaduse kohaselt on vanglaametnikul õigus teostada kinnipeetava läbiotsimist, tema isiklike asjade, elu- ja olmeruumide, samuti teiste ruumide ja territooriumi läbiotsimist keelatud esemete ja ainete avastamiseks.

Iga vanglaametnik ei saa läbi otsida iga kinnipeetavat, sest kinnipeetava läbiotsimist saavad teostada ainult temaga samast soost olevad isikud³.

Vanglaametniku poolt läbiotsimisel leitud keelatud esemed ja ained kuuluvad äravõtmisele ning realiseerimisele või hävitamisele. Realiseerimisel saadud summad kantakse riigieelarvesse. Äravõetud dokumendid jäetakse hoiule vangla juhtkonna kätte ja tagastatakse kinnipeetavale vanglast vabastamisel⁴.

1.3 Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamise määrus

Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamise määruse 4. ptk määratleb läbiotsimise mõiste, eesmärgid ja protseduurid. Selle määruse järgi on läbiotsimine tegevus, mille käigus kontrollitakse vangla territooriumile sisenevat, väljuvat või seal viibivat isikut või kinnipeetavat, kinnipeetavate elu- või olmeruume või vangla territooriumil paiknevaid teisi ruume⁵. Läbiotsimise eesmärk on avastada ning ära võtta keelatud esemed ja ained ning avastada peidik või varjatud käik ning kontrollida ruumide tehnilist seisundit. Läbiotsimise ajal kontrollitakse ka vangla vara seisundit⁶.

Läbiotsimised jagunevad plaanilisteks ja plaanivälisteks läbiotsimisteks. Esimesel puhul koostab läbiotsimisplaani kalendrikuu kohta vangla direktori asetäitja või tema määratud

³ Vangistusseadus. 14.06.2000. - RT I 2000, 58, 376, § 68, lg 1

⁴ Samas § 68 lg 1-2.

⁵ Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine. 01.04.2003 – RTL 2004, 8, 120, § 43, lg 1.

⁶ Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine. 01.04.2003 – RTL 2004, 8, 120, § 43, lg 2.

isik ja seda ei avalikustata enne läbiotsimise algust. Teisel puhul koostatakse tegevusplaan vajaduse puhul⁷.

Isiku läbiotsimised jagunevad kas täielikuks või mittetäielikuks läbiotsimiseks. Kuna läbiotsijad peavad läbiotsitavaga samast soost olema, siis täieliku läbiotsimise puhul peab see toimuma kohas, kus on tagatud isiku privaatsus. Enne läbiotsimist tehakse kinnipeetavale korraldus vabatahtlikult loovutada vanglas keelatud esemed, mille kohta tehakse akti ka vastav märke⁸.

Läbiotsimist ette valmistades koostatakse tegevusplaan, milles esitatakse järgmised andmed:

- 1) läbiotsimise eesmärgi kirjeldus;
- 2) läbiotsimise aeg;
- 3) läbiotsimise objekti nimetus ja objekti iseloomustavad andmed;
- 4) läbiotsimistoimingute järjekord;
- 5) läbiotsimise tulemuste talletamise kord;
- 6) andmed läbiotsimist toimetavate ametnike toitulustamisvõimaluste kohta;
- 7) läbiotsimist toimetavate ametnike ja julgestajate ning läbiotsimise juhi nimed ja läbiotsimise abivahendite loetelu;
- 8) muud asjakohased andmed.⁹

Läbiotsimist ette valmistades täidetakse ka järgmised ülesanded:

- 1) täpsustatakse eelmiste läbiotsimiste tulemused ja probleemseimad objektid;
- 2) analüüsitakse objektiga seotud operatiivinformatsiooni¹⁰.

Läbiotsimise tulemuste kokkuvõtte koostatakse vahetult pärast läbiotsimist ajal ja kohas, mille määrab juht¹¹.

Kinnipeetava läbiotsimise sätestab §48:

⁷ Samas § 44, lg 1-4.

⁸ Samas § 47, lg 1-4.

⁹ Samas § 44, lg 1.

¹⁰ Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine. 01.04.2003 – RTL 2004, 8, 120, § 45, lg 1-2.

¹¹ Samas §46, lg 1-3.

(1) Kinnipeetava läbiotsimine on kohustuslik järgmistel juhtudel:

- 1) vanglasse sisenemisel ja vanglast väljumisel;
- 2) enne ja pärast kokkusaamist;
- 3) objekti läbiotsimise ajal, kui kinnipeetav viibib läbiotsimise ajal objektil;
- 4) enne saatmist.

(2) Vanglaametnikul on õigus kinnipeetav läbi otsida ka juhul, mis on lõikes 1 nimetatata.

Kinnipidamisasutustes ei otsita läbi ainult kinnipeetavaid, läbi on lubatud otsida ka vanglateenistujaid või vanglat külastavaid isikuid¹².

1.4 Vangla sisekorraeeskiri

“Vangla sisekorraeeskiri” sätestab ennekõike, missugusi esemeid ja aineid on kinnipeetavale keelatud omada. Eeskiri määrab, et kinnipeetaval on õigus hoida enda juures või kinnipeetavate isiklike asjade laos vanglasse saabumisel kaasa võetud asju ja vangla vahendusel soetatud isiklike asju. Neid kinnipeetava kohta käivaid sätteid kohaldatakse ka vahistatule. Kinnipeetava enda juures olevate ja laos olevate asjade kaal kokku ei või ületada 30 kilogrammi¹³.

Keelatud asjade ja ainete loetelu on esitatud § 64¹. Vangla võib keelata täiendavalt aineid ja esemeid, mis ei ole keelatud asjade loetelus, kuid vastavad käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud tingimustele. Tartu vangla on näiteks keelanud lisaks eelmainitud loetelule keraamilised, klaasist ja metallist esemed, va küünetangid, käekell, taskupeegel libimõõduga kuni 10 cm, habemeajamisvahu balloon, mehaaniline või elektripardel või mittevahetatava teraga habemelõikur ja vangla poolt väljastatud esemed¹⁴ (vt Lisa 2).

Kui läbiotsimise käigus leitakse keelatud esemeid, siis need kas:

antakse üle politseile;

võõrandatakse;

hävitatakse;

¹² Samas § 49

¹³ Vangla sisekorraeeskiri. 30.11.2000. – RTL 2006, 36, 622, § 57, lg 1-3.

¹⁴ Tartu vangla direktori käskkiri 01.03.2007 nr 1-3/17.

kantakse riigieelarve tuludesse;
tagastatakse kinnipeetavale¹⁵.

Kõikide leitud esemete kohta koostab akti läbiotsimisrühma juht¹⁶.

1.5 Tartu Vangla kodukord

“Tartu Vangla kodukord” sätestab, et kinnipeetavad peavad alluma vastuväideteta ja vaidlustamata vanglaametnike seaduslikele korraldustele¹⁷, ning et kinnipeetavad ei tohi omada Vangla sisekorraeskirjas § 58, 59 nimetatud asju ettenähtust suuremas valikus ja koguses¹⁸. Samuti keelab kodukord kinnipeetavatel keelatud esemete muretsemise, valmistamise, tarvitamise, hoidmise ja edasiandmise¹⁹.

¹⁵ Vangla sisekorraeskiri. 30.11.2000. – RTL 2006, 36, 622, § 65-70.

¹⁶ Samas § 71-72.

¹⁷ Tartu Vangla kodukord. 30.04.2004.- Tartu vangla direktori käskkiri nr 1-3/52, 7.1.1 ja 13.4).

¹⁸ Tartu Vangla kodukord. 30.04.2004.- Tartu vangla direktori käskkiri nr 1-3/52, 7.2.6.

¹⁹ Samas 7.2.7.

2. LÄBIOTSIMISRÜHM

2.1 Moodustamise põhjusi

Idee moodustada vanglasisene läbiotsimisrühm tekkis töö autoril koos kolleegiga 2002. aastal. Tollal teostasid Tartu vanglas läbiotsimisi valvur-saatjad. Saatjate isikkoosseis oli aga ebapiisav, pidevalt valitses tööjõu defitsiit ning enamuse ajast olid nad hõivatud põhitöö ehk kinnipeetavate saatmisega. Läbiotsimisi tuli toimetada eelnimetatud töö kõrvalt ning seetõttu tehti seda kiirustades. Töö kvaliteet jättis soovida, lisaks ei registreeritud paljusid rikkumisi, vältimaks sellest tingitud paberitööd. Niisiis tunduski selles olukorras parima lahendusena spetsiaalselt läbiotsimisele orienteerunud rühma loomine.

Kuivõrd töö autor oli 2002. a alles vanglaametniku kandidaat, siis viis idee teostuseni tollal Tartu vanglas valvurina töötanud M.O. (hetkel samas vanglas inspektor-kontaktisik). Tema tegi juhtkonnale vastava ettepaneku ning selgitas läbiotsimisrühma eeliseid senise töökorralduse ees.

Juhtkond nõustus ideega. Alates 2003. a aprillist oli M.O. käsutuses iga päev 3 saatjat eeluuritavate või süüdimõistetute hoonest (edaspidi vastavalt E- ja S-hoone) ja grupp tegeles ainult läbiotsimiste ning sellealase paberitööga.

Sama aasta augustis vormistati läbiotsimisgrupp ka ametlikult.

Grupi töökorraldus nägi ette igal hommikul vangla korrapidamisest laekuva kambrinumbrite loetelu, tavaliselt oli numbreid umbes 22. Eesmärgiks oli kõik kambrid selle päeva jooksul läbi otsida. Kalendrikuu eesmärgiks oli kogu vangla kambrate läbiotsimine.

Novembrist 2003 kuni 2005. aasta lõpuni oli läbiotsimisgrupi juhiks töö autor.

2.2 Läbiotsimisrühma koosseis

Läbiotsimisrühm võiks kõige tegusam olla 5-liikmelisena – 3 meest ja 2 naist. Naisvalvurite kuulumine rühma on vältimatu juba selle asjaolu tõttu, et Tartu vanglas on eeluuritavate seas ka naissoost isikuid. On sätestatud, et läbiotsimist toimetavad isikud peavad läbiotsitavaga olema samast soost. Kvalifitseeritud ja motiveeritud tööjõu puudumisel on läbiotsimisrühma läbi aegade suudetud mehitada vaid ühe naissoost valvuriga.

Läbiotsimisrühma koosseis on erinevate asjaolude tõttu püsinud ebastabiilsena. Kõrge stressifaktor ja suhteliselt madal palk ei motiveeri häid töötajaid vanglasüsteemile lojaalseks jääma, seetõttu on kannatanud ka Tartu vangla läbiotsimisgrupp.

Läbiotsimisgrupp alustas 2003. a augustis kolme mehe ja ühe naisega.

Aprillis 2007 koosnes grupp vaid kahest vanglaametnikust (üks mees- ja üks naissoost).

2.3 Varustus

Ohutuks ja efektiivseks läbiotsimiseks on otstarbekas kasutada erinevaid abivahendeid, milleks on harilikult

- kummikindad
- desinfitseerimisvahend
- 2 peeglit:

valgustusega peegel painduva või liigendiga varre küljes (varjatud kohtade visuaalseks kontrolliks);

peegel teleskoopvarre otsas;

- taskulamp;
- magnet liigendiga varre küljes;
- pikemad peenikesed konksud;
- kokkupandav universaalne taskunuga;
- metalliotsija;
- vahetatavate otsikutega kruvikeeraja;

- näpistangid;
- joonlaud;
- pintsetid;
- eri mõõtudes suletavad kilekotid keelatud esemete jaoks;
- kombinesoon või tunked;
- vormdokumentide blanketid;
- kirjutusvahendid.

Kui läbiotsimisgrupp oma tööd alustas, olid mitmed töövahendid eelarveliste probleemide tõttu puudu. Aja jooksul on siiski suudetud vajalikud vahendid muretseda (vt Lisa 3), ka osteti läbiotsijatele kaitsevärvi läbiotsimisvormid.

2.4 Töö planeerimine

Plaanilise läbiotsimise kohta koostatakse vangla direktori asetäitaja (vangistuse alal) ja julgeolekuosakonna juhataja koostöös kalendrikuu ulatuses läbiotsimisplaani, mille kinnitab vangla direktor või tema määratud isik²⁰.

Läbiotsimisplaani salastatus on seotud sellega, et kinnipeetavad ei saaks teada, millal ja kus toimub läbiotsimine või tehniline ülevaatus ning ei valmistuks selleks ette²¹.

Kui läbiotsimisgrupi juhile laekub korrapidamisteenistusest või julgeolekuosakonnast salastatud informatsioon, et teatud kambrites on keelatud esemeid, siis võtab läbiotsimisgrupp järgmiseks need kambrid oma prioriteediks, katkestades plaanilised läbiotsimised. Vahetult enne läbiotsimiste algust teavitab grupijuht meeskonda, mida ja kust otsida (varjatult). Kui läbiotsimised on sooritatud, siis annab grupijuht korrapidajale ja julgeolekuosakonnale operatsiooni tulemustest teada.

²⁰Järelevalve käsiraamat, 2003. Justiitsministeeriumi vanglate osakond, karistuse täideviimise talitus, § 44, lg 1).

²¹ Samas §44, lg 2-3.

2.5 Ohutegurid

Läbiotsijad puutuvad kinnipeetavate ja nende isiklike asjadega kokku keskmisest valvurist tunduvalt rohkem ja seetõttu on nende töö ka mõnevõrra ohtlikum.

Läbiotsijad kasutavad küll kummikindaid, mida vahetavad iga kambri järel, desinfitseerides ka käsi ja riideid, ent nii pole kogu oht mõnda haigusesse nakatuda elimineeritud.

Sageli peidavad kinnipeetavad žiletiteri, õmblus- ja süstlanõelu, peenikese traadi juppe jms riiete külge, lauapragudesse, sisemiste trellide vahele, jalanõudesse ja muudesse säärastrasse paikadesse, kus läbiotsijate käed võivad kriimustatud saada hoolimata kinnaste kasutamisest ja ülimalt ettevaatusest. Kui vanglaametnik saab vigastada, peab ta kohe pöörduma vangla meditsiinitöötaja poole, kes desinfitseerib haava, korraldab HIV-proovi võtmise ning fikseerib sündmuse. Tartu vanglas on läbiotsijad saanud tänu žiletiteradele korduvalt vigastada, ent senini pole keegi tõsiselt haigestunud.

Ühe ohutegurina esinevad läbiotsimistel ka erinevad ained. Kuigi tegelikult ei tohiks sisse hingata või maitsta aineid, mille päritolu ei ole kindel, siis teisiti pole läbiotsimistöö normaalseks sujumiseks võimalik kõikide šampooni- ja limonaadipudelite, hambapastatuubide, mahlapakkide sisu kontrollida. Maitmine on siiski igal juhul välistatud.

Kuna läbiotsimine tingib kõige otsesema ja vahetuma kontakti kinnipeetavaga, tuleb silmas pidada mõningaid psühholoogilisi iseärasusi, mis tahes-tahtmata mängivad rolli. Kinnipeetav on küllalt sageli osav manipuleerija, ja kui ta märkab läbiotsija ebamugavustunnet, võib see viia läbiotsija tegevuse ebasoovitava mõjutamiseni, mille all võib kannatada läbiotsimise objektiivsus ja seetõttu ka tulemus. Oma osa mängib siinjuures veel asjaolu, et vang ei ole vanglas vabatahtlikult, seetõttu on ta tõrges, mis võib kergesti konfliktini viia.

Kõrgenenud ohutegureid tuleb arvestada töötamisel teatud omaduste või hälvetega kinnipeetavatega:

- *vaimuhaige, kes ei tea, et ta on haige* – milleks on eelkõige skisofreenia lihtsamate vormide algstaadium, kuid mis võib aktiveeruda teatud stressiolukordades, mis on vanglamiljões küllaltki igapäevased;
- *paranoiline inimene* – kellel on oma tunnetuse ja aistingute mõjul tekkinud hirm ja paanika, teatud olukorras võimeline muutuma kontrollimatult agressiivseks;
- *plahvatav isiksus* – oma üldiste isikuomaduste ja koleerilise isikutüübi domineerimise tõttu;
- *eri kultuuri esindaja* – kellel on puuduva või minimaalse tolerantsuse tõttu välja kujunenud üldine halvustav, vihkav ja ekstreemselt vaenulik suhtumine teistesse kultuuridesse;
- *amfetamiini mõju all olev inimene või võõrutushäiretes narkomaan* – oma puuduliku taju ja kontrollimatu käitumise tõttu;
- *autoriteet* – roll sunnib käituma vastavalt oma staatusele kinnipeetavate silmis, hirm kaotada oma positsiooni.

Kõrgenenud ohu tegurite vältimiseks tuleb tähelepanu pöörata oma tegevusele, et vältida järgmisi olulisi nõudeid, mis võivad eelnimetaud isikutel esile kutsuda kontrollimatut agressiivset käitumist:

- *vältida inimese otsesest solvamist* - järgneda võib kättemaks, milles kinnipeetav näeb omapoolset õigustatud tegevust;
- *mitte esitada väljakutseid* – väljakutsetele mittereageerimine on vangide seas eneseväärikust alandav. Eneseväärikust ja enesehinnangut püütakse alati taastada;
- *ähvardavas situatsioonis vältida huumorit* – mitte naerda. On suur risk, et huumor ei lahenda olukorda, vaid süvendab ohtu teha teine osapool (kinnipeetav) naerualuseks;
- *mitte lasta provotseerida, kuigi solvatakse* – ärrituse korral langeb võime olukorda kontrollida ja vastu võtta adekvaatseid otsuseid;
- *hirmu mitte välja näidata* – ka ründaja kardab, kuna rünnatakse reeglina alateadliku hirmu ajendil;
- *mitte kiirustada, keskenduda vestlusele* – las aeg kulub. Ärritunud inimese seltskonnas peab kontrollima oma käitumisstiili ja pidama silmas taktitunde säilitamist;

- *vältida otsest viha väljanäitamist* – negatiivsed tunded on loomulikud, aga neid ei näidata vastaspoolele;
- *mitte alahinnata vastaspoole ähvardust* – see võib sundida tõestama, mõjub väljakutsena ja edaspidi võib provotseerida vägivalla kasutamist;
- *vältida üleolevat stiili* – see mõjub sageli kõige ärritavamalt, sõltumata öeldust.
- *proovidai panna kinnipeetav rääkima* – rünnaku oht muutub tunduvalt väiksemaks;
- keeldumise korral peab “ei” sõna olema põhjendatud.

3. KAMBRI LÄBIOTSIMINE

Läbiotsimine, selle korraldamine ja läbiviimine on üks esmasemaid vangla valveteenistuse tööülesandeid. Läbiotsimise eesmärgiks on eelkõige leida keelatud esemeid. Varjatum eesmärk on ka kinnipeetavate distsiplineerimine.

3.1 Läbiotsimiseks valmistumine

Enne läbiotsimist toimub läbiotsimist teostavate vanglaametnike instrueerimine. Selle viib läbi läbiotsimiserühma juht või tema puudumisel vangla korrapidaja. Instrueerimisel teatatakse, millistes kambrites või millistel objektidel toimuvad läbiotsimised, juhitakse tähelepanu võimalikult konkreetsetele esemetele või tegevustele, mille avastamine on läbiotsimise käigus tõenäoline. Analüüsitakse eelmiste läbiotsimiste puudusi ning antakse igale läbiotsijale konkreetne ülesanne ja objekt, mida läbi otsida.

3.2 Läbiotsimismeetodid

Läbiotsimise edukuse esmaseks tagatiseks on ametniku professionaalsus. Erinevate meetodikate alusel on võimalik välja töötada erinevaid skeeme läbiotsimise teostamiseks. Kuidas ja millist selleks valida, otsustab töö teostaja. Vahel on otstarbekas kasutada pidevalt ühte ja sama meetodit, vahel nõuab olukord erinevate läbiotsimismeetodite kasutamist²². Mitme ametniku poolt üheaegselt läbiotsimise teostamine on edukas ainult sel juhul, kui eelnevalt konkreetselt kokku lepitud, millist piirkonda või ala keegi kontrollib. Vastasel juhul võib juhtuda, et midagi jääb märkamatuks.

Tartu vangla läbiotsimisgrupp on kasutanud läbiotsimisel jagatud objektide taktikat. See tähendab, et igal grupiliikmel on oma ala, mille läbiotsimise eest ta vastutab. Tavaliselt on kamber jagatud kolmeks läbiotsimistsooniks.

²² Kukk, K, 1968, Ruumide läbiotsimise taktika. [võistlustöö] TRÜ, 79.

Katmata alasid ei jää. Vältimaks rutiini ja tüdimuse tekkimist, jaotab grupijuht läbiotsimisalad igal nädalal ümber.

Algselt kasutas grupp meetodit, et üks kahest kambriasukast viibis kambri läbiotsimise ajal kambri ja teine koridoris. Ühelt poolt oli kinnipeetava kohalolek kasulik, sest see aitas vältida hilisemaid vaidlusi, valekaebusi või pretensioone lõhutud asjade kohta. Teisalt kujutas aga kinnipeetava kambri viibimine enesest suuremat ohtu julgeolekule – tavaliselt kasutas vang kõiki võimalusi, et läbiotsijate tööd segada ja neid eksitada. Tähelepanu hajumine aga tähendab ka läbiotsimistöö madalamat kvaliteeti. Sellepärast hakkas grupp vangla juhtkonna nõusolekul rakendama meetodit, kus kambri läbiotsimise ajal viibivad mõlemad kinnipeetavad koridoris, seistes näoga seina poole ja käed selja taga, allumatuse korral käed seina peal. Läbiotsitavate kinnipeetavate suhtlemine peab olema takistatud, et vältida leitud keelatud esemete suhtes omavahelist kokkuleppimist.

3.3 Kambri läbiotsimise protseduur

Hea läbiotsimise eelduseks on kogutud informatsioon, üllatusmoment, loov mõtlemine, head töövahendid, süsteemne läbiviimine. Kambrisse sisenedes tervitatakse kinnipeetavaid ja teavitatakse eesesisvast läbiotsimisest. Kõigepealt tehakse ettepanek vanglas keelatud esemed vabatahtlikult loovutada. Informeeritakse asjaolust, et seaduslikele korraldustele mitteallumise puhul on vanglaametnikel õigus kasutada käeraudu ja muid ohjeldamismeetmeid. Kinnipeetavail palutakse kambri välja ja seista koridoris näoga seina poole, käed selja taga. Kambrist väljaspool teostatakse ka kinnipeetavate turvakontrolli. Turvakontrolli teostamisel on soovitatav silmas pidada võimalikku ootamatut rünnakut või vastuhakku kinnipeetava poolt. Sellepärast tuleb kinnipeetava läbiotsimist teostada kahekesi²³.

On väga tähtis, et vanglaametnik oleks hea enesevalitsusega ning suhtuks kinnipeetavatesse viisakalt. Ka vangil on olemas eneseväärikus ja seetõttu üritab ta korrektsele käitumisele vastata samaga.

²³ Яблокова Н.П., Колдина В.Я., 1990, Криминалистика, Издательство Московского Университета, lk 278

3.3.1 Läbiotsimise kirjutamata reeglid

Läbiotsimise efektiivseks teostamiseks on oluline silmas pidada mõningaid nõ kirjutamata reegleid, mis käesoleva töö autor on koostanud, toetudes nii isiklikule kogemusele kui ka Vanglate Ameti järelevalve- ja valveosakonna poolt koostatud abimaterjalile²⁴.

- Keelatud esemeid on väga sageli nende kinnipeetavate kambrites, kel on palju aega ja liikumisvabadust. Vaba aeg sisustatakse tihti just keelatud esemete valmistamisega, kusjuures kasutatakse käepäraseid vahendeid, milleks võivad olla esmapilgul täiesti ebaolulised esemed. Seega tuleb eriliselt jälgida väiksemaidki iseärasusi kõige argisematel ja süütumatel esemetel, mis võivad viidata selle eseme mittesihipärasele kasutamisele või selle kasutamisele peidikuna. Nii on läbiotsimisgrupp leidnud pastapliiatsi, mis lähemal uurimisel osutus hoopis süstlaks.
- Kunagi ei tohi kinnipeetavate võimeid alahinnata. Ei tohi ka unustada, et kinnipeetavad on reeglina üsna head inimesetundjad ja edukad manipuleerijad, nad tajuvad, milline vanglaametnik milleks valmis ja võimeline on. On vajalik meeles pidada, et nii vangide kui ka vanglatöötajate elu, tervis ja ohutus on otseses sõltuvuses läbiotsimise edukusest.
- Peidukoha valimine, peitmisviis ja peidukoha maskeerimise võtted on isikupärased. Kogenud vang püüab keelatud esemeid peita väga hoolikalt ning maskeerib peidukoha väga hästi. On olnud juhuseid, kus väiksemast, kuid väärtuslikumast esemest tähelepanu eemale tõmbamiseks peidetakse lähedale mõõtmelst suurem, kuid vähem tähtis ese.
- Läbiotsimisel peab valitsema kindel kord. Teiste objektide juurde asutakse alles siis, kui eelmises osas on otsingud lõpetatud. Protseduuri juures ei tohi midagi kahe silma vahele jääda. Eriti ei tohi märkamata jääda silmnähtav, avalikult

²⁴ Vanglate Ameti järelevalve- ja valveosakond. 1999. Abimaterjal vanglate korrapidajatele ja nende abidele II.

eksponeeritav ese, sest sel viisil loodab selle “peitja”, et nii jääb objekt tähelepanuta.

- Erilist tähelepanu tuleb pöörata nende kinnipeetavate kambritele, kes töötavad väljaspool vanglat või tegelevad majandus-, ehitus- või muude töödega, kus on võimalik kasutada erinevaid tööriistu ja kokku puutuda erinevate materjalidega.
- Kui kinnipeetav viibib läbiotsimise juures, siis ei suuda ta tavaliselt ükskõikseks jääda ning reedab oma käitumisega tahtmatult, kui läbiotsimine läheneb tema peidukohale või kaugeneb sellest.
- Lõpetades kambri mingi järgu läbiotsimise, on soovitatav korraks tagasi vaadata ja kontrollida, kas miski pole jäänud üle vaatamata. Alles seejärel võiks läbiotsimistoimingutega edasi liikuda.
- Pärast kambri läbiotsimise lõpetamist peab kamber jääma samasugusesse seisukorda, nagu see oli enne läbiotsimise algust.

3.3.2 Levinumad peidukohad

- Läbiotsimisel tuleb tunda peitmise viise. Peidukoha ja peitmise viisi valik sõltub peidetava objekti laadist, peitja leidlikkusest ja tema kogemustest. Esemeid v paberraha pannakse näiteks tihti kilekotti ja peidetakse kas kohvipakki, riputatakse nõõri v traadi abil aknast välja või lastakse WC-poti äravoolutorru. Paberraha ja dokumente peidetakse ka raamatute vahele, kirjaümbrike sisse või kinnitatakse rõhknaela, plastiliini või kleepkilega mõne mööblieseme põhja alla. Narkootikume on võimalik peita edukalt õnnitluskaardi sisse (vt Lisa 4). Pisemaid esemeid võib peita ka kreemi- või hambaharjatuubi (vt Lisa 5). Tavaline peidukoht on ka padja või madratsi sisemus või alune. Kapis olnud esemed tõstetakse otsingute ajal välja. Padi või madrats tuleb metalliotsijaga ja käsitsi läbi uurida, läbi vaadata ka nende õmblused.

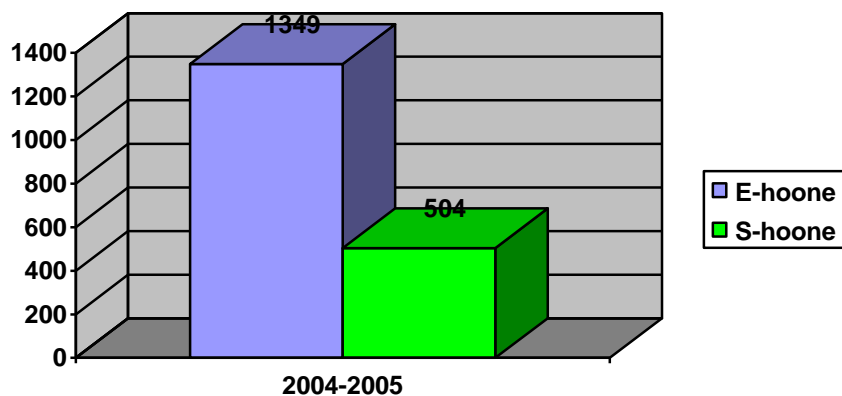
- Seinte kõrval paiknevate esemete läbiotsimisel, näiteks laua, tabureti, voodi, nagi puhul uuritakse ka seina, seinaga külgnevaid põranda ja lae lõike ning aknaid. Aknatrellid tuleb kindlasti läbi koputada, et veenduda, kas need on terved.
- Isiklike asjade kappe kasutatakse muu seas ka selleks, et nende põhja külge midagi magneti või teibiga kinnitada, samamoodi kasutatakse ära ka metallist nari – seinäärsesse külge on võimalik midagi magneti või teibiga kinnitada. Väga tihti võib midagi leida sisemiste aknatrellide ja seina vahelt, WC ukse (E-hoones metallist, S-hoones puidust) piirdeliistu vahelt. Esemeid suudetakse peita nii WC metallist ukse (E-hoones) kui ka puidust ukse sisse (S-hoones).
- E-hoone kambrite ukсед liiguvad koridori poole ja kuna nende materjal on pehme, on ust kerge alt või ülevalt painutada, tekitades kauba- või kirjavahetuse tee.
- S-hoones on peitmise võimalusi tunduvalt rohkem kui E-hoones, sest kinnipeetavad saavad oma sektori piires vabalt liikuda. Sektoris on suitsetamisruum, duširuum, pesupesemisruum, kööginurk ja suur puhkeruum. S-hoones kinnipeetavad tavaliselt keelatud esemeid oma kambris ei hoia (risk vahele jääda on niimoodi väiksem). Suurem osa keelatud esemeid on peidetud olmeruumidesse. Peidetakse: külmkappi, pesumasinasse, pesukuivatuskappi ja pesukuivatuskapis kuivavate riiete sisse, köögikappidesse, toolidesse, laudadesse, kanalisatsioonitorude ja nende isolatsiooni sisse, toidu sisse, ventilatsioonitorudesse, radiaatorite vahele, ripplagede peale (duširuumis ja kööginurgas), akna taha aknalaua alla, pistikupesadesse, lae- ja seinavalgustitesse, aknatrellide peale ja vahele jne. Pole kohta, kuhu kinnipeetavad midagi peita ei suudaks. Iga väiksematki pragu on võimalik täita.
- S-hoone kambri ukse metallist liistul võetakse ära neet (needipea liimitakse tagasi) ning ukse ja lengi vahele peidetakse esemeid. Muuhulgas on sealt leitud ka üks mobiiltelefon.
- Kuna narijalgade ühenduskoht on kinni needitud, ja neete võimalik eemaldada, siis on ülemise nari jalad heaks peidukohaks.

- Laudade ja toolide katteplaati on võimalik eemaldada ning lauajala või siis toolijala sisse peita esemeid. Samuti on sagedane peidukoht lauaplaadi ja raami vaheline ala ning tooli topeltpõhi.
- WC ja kraanikausini jõudes tuleb neile erilist tähelepanu pöörata, sest need kohad on väikeste esemete suurepäraseks peidukohaks.
- Vangide lemmikpeidukohaks on kujunenud nii WC seinavalgusti kui ka kambri laevalgusti reflektorite tagused. Samamoodi on populaarseks peidukohaks seintes olevad pistikupesad (vt Lisa 6).
- WC-pott on E-hoones metallist, S-hoones keraamiline. Metallist tualetipott ei võimalda eriti enesesse esemete peitmist, v.a korpusealune, kuhu siiski on võimalik peita terariistu. Keraamiline pott võimaldab märksa enam peidukohti ja neid kasutatakse aktiivselt.
- Sigarette kasutatakse süstla- ja õmblusnõelte peitmiseks.

3.3.3 Levinumad keelatud esemed Tartu vanglas aastatel 2004-2005

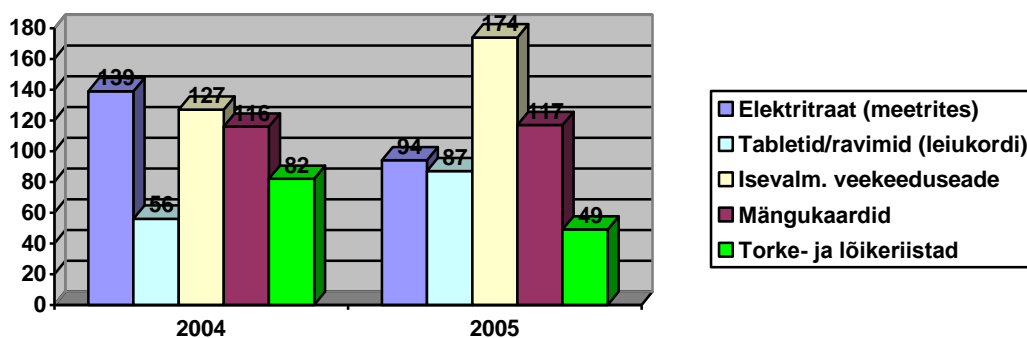
Läbiotsimisgrupi kahe aasta jooksul peetud andmebaas näitab, et süüdimõistetute hoone ja eeluuritavate hoone leidude kogused erinevad teineteisest väga palju. Järgnevad diagrammid näitavad, kui mitu korda nendest kahest hoonest 2004-2005 aasta vältel keelatud esemeid on leitud, missugused on enam- ja vähemlevinud keelatud esemed, ja missugustest ruumidest neid on leitud.

Esimene diagramm (vt Joonis 1) näitab Tartu vanglast aastail 2004-2005 leitud keelatud esemete koguarvu. Võib täheldada paradoksi, et E-hoonest, kus liikumisvõimalused on piiratud (tund jalutuskäiku päevas, arst, julgeolekuosakond või advokaat), leiti nende kahe aasta jooksul keelatud esemeid peaaegu kolm korda rohkem kui S-hoonest, kus kinnipeetavad saavad sektori piires vabalt liikuda.

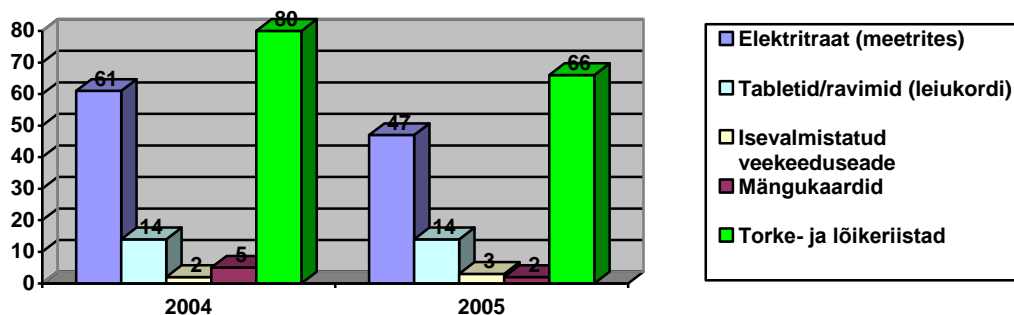

Joonis 1. Aastail 2004-2005 Tartu vanglas keelatud esemete leiukorrad.

Andmebaasi järgi võib eristada keelatud esemete seas teatud tendentse. Selguse mõttes on töö autor jaganud leitud esemed kaheks: enamlevinud keelatud esemed ehk esemed, mida leiti nendel kahel aastal tihti, ning vähemlevinud keelatud esemed, mida leiti väga harva. Enamlevinud keelatud esemetest saab nimetada elektritraati ja isevalmistatud veekeeduseadmeid, erinevaid ravimeid, isevalmistatud mängukaarte ja torke-lõikeriistu (vt Lisa 7). Elektritraat oli nii E- kui S-hoones üks populaarsemaid esemeid (vt Joonis 2 ja 3). E-hoones on teisel ja kolmandal kohal vastavalt isevalmistatud veekeeduseadmed ja mängukaardid (vt Lisa 8), S-hoones aga leiti traadi kõrval nimetamisväärses koguses torke- ja lõikeriistu.

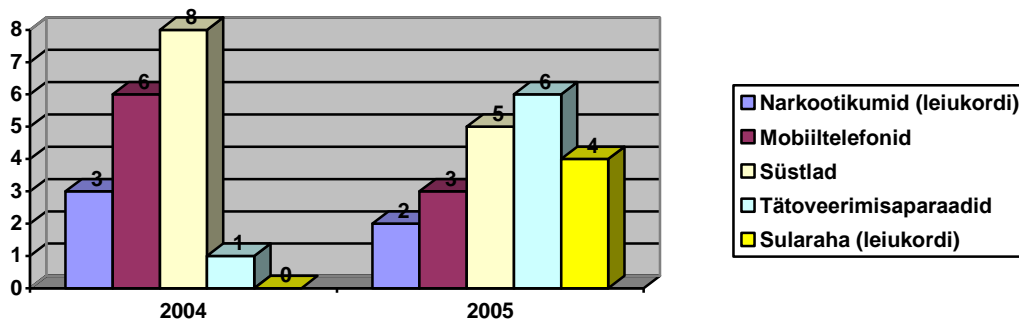

Joonis 2. Enamlevinud keelatud esemed Tartu vangla E-hoones 2004. ja 2005. aastal.

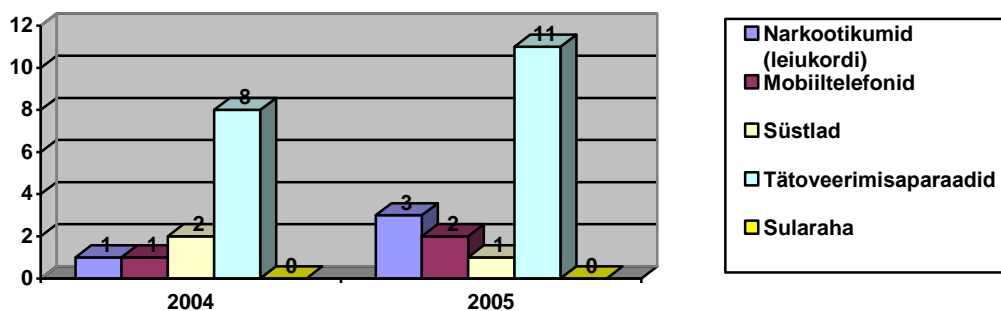

Joonis 3. Enamlevinud keelatud esemed Tartu vangla S-hoones 2004. ja 2005. aastal.

Kõige harvem leiti Tartu vanglast narkootikume, mobiiltelefone, süstlaid, tätoverimisaparaate ja sularaha. E-hoones leiti nendest esemetest kõige rohkem mobiiltelefone ja süstlaid. S-hoonest leiti aga enim tätoverimisaparaate (vt Lisa 9).

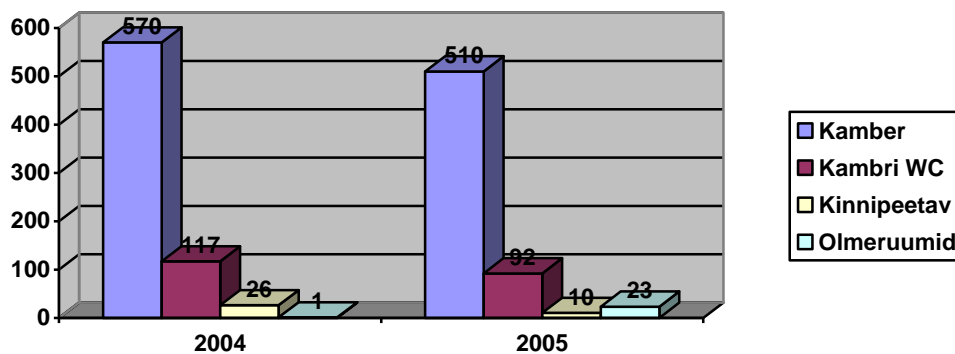
Joonis 4. Vähemlevinud keelatud esemed Tartu vangla E-hoones 2004. ja 2005. aastal

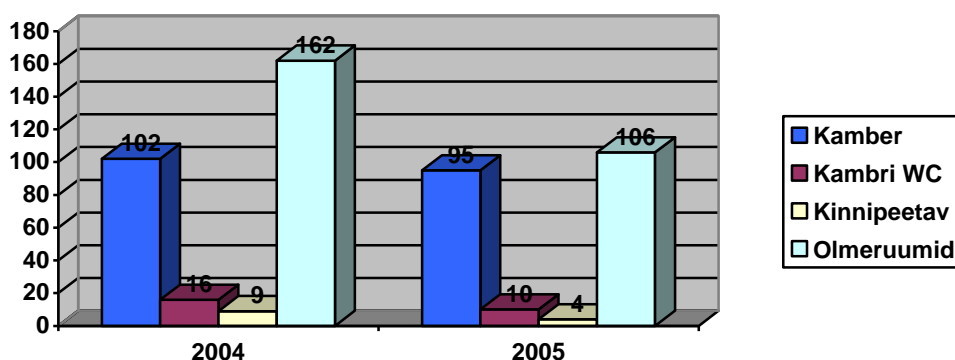
Joonis 5. Vähemlevinud keelatud esemed Tartu vangla S-hoones 2004. ja 2005. aastal

Läbiotsimiste kohta peetud andmebaasist selgub ka, et keelatud esemete peitmisel käituvad eeluuritavad ja süüdimõistetud erinevalt. Eeluuritavad peidavad nimelt suurema osa keelatud asju oma kambri, teisel kohal on kambri WC, olmeruumidest või kinnipeetavalt eneselt leitud esemete arv on väga väike.

Süüdimõistetud peidavad vastupidiselt eeluuritavatele lõviosa keelatud esemeid olmeruumidesse, sageduselt järgmised kohad on kamber, kambri WC ja kinnipeetav ise (vt Joonis 6 ja 7).

Joonis 6. E-hoonest aastail 2004-2005 leitud keelatud esemed ruumide lõikes

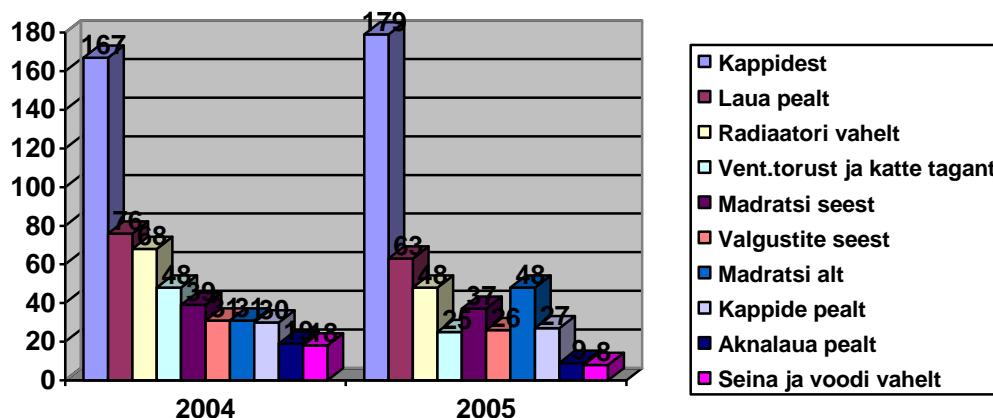

Joonis 7. S-hoonest aastail 2004-2005 leitud keelatud esemed ruumide lõikes

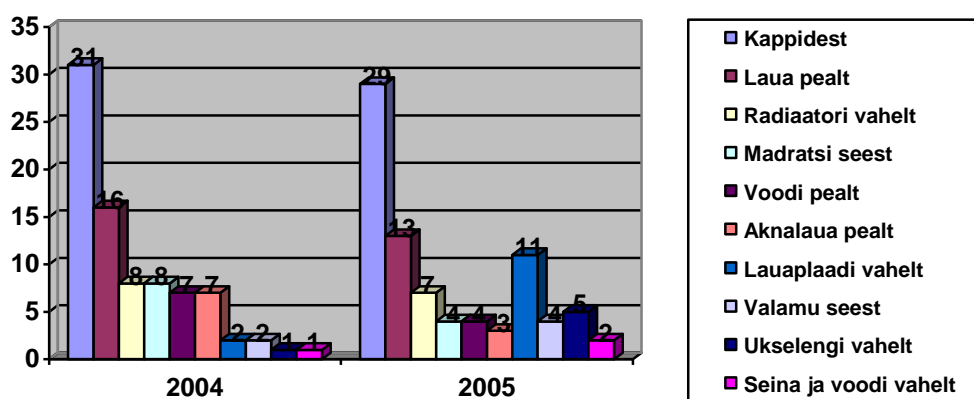
Kui eelmistel diagrammidel esitas töö autor andmed, millistesse ruumidesse kummaski eluhoones keelatud esemeid peideti kahel vaatlusalusel aastal, siis järgmistel diagrammidel esitatakse samad andmed veel kitsamalt, nimelt, millistest kohtadest keelatud esemeid enim leitud on (vt Joonis 8 ja 9). Kummagi eluhoone kohta on esitatud 10 populaarsemat kohta, kuhu eelmainitud esemeid peideti.

Siin võib nimetada märgatavat korrapära: nii E-hoone kui S-hoone kolm esimest levinumat kohta on ühed ja samad (kapid, lauapealsed, radiaatori vahed), kusjuures mõlema hoone arvulised näitajad jäävad kahe aasta jooksul üsna samaks.

E-hoone ja S-hoone erinevad siinkohal kõige enam selle poolest, et süüdimõistetud on peidukohtadena kasutada osanud ka ukسلengi, lauaplaati ja valamut, samal ajal kui eeluuritavad on rohkem tavalisemate ja käepärasemate kohtadega leppinud.

Joonis 8. E-hoone levinumad 10 peidukohta aastail 2004-2005

Joonis 9. S-hoone levinumad 10 peidukohta aastail 2004-2005

E-hoonest leiti kahe aasta jooksul keelatud esemeid kõikidest ruumidest ja kinnipeetavate turvakontrollidest kokku 1349 korral. S-hoonest aga leiti keelatud esemeid vastavalt vaid 504 korral. Selline olukord on seletatav kas süüdimõistetute äärmiselt heade peitmisoskustega või siis eeluuritavate nn halvemate olmetingimustega (pole elektripliiti, palju vaba aega), mistõttu nad üritavad ise oma elu paremaks muuta.

3.4 Ehituslike iseärasuste arvestamine läbiotsimisel

Tartu vanglat silmas pidades võib rääkida tervest hulgast ehitus- või sisustusapsudest, mis kinnipeetavate peitmistööd oluliselt hõlbustab. Et esemete peitmine võimalikuks osutuks, on vaja kambris olevat inventari mehaaniliselt mõjutada ehk lihtsalt lõhkuda. Tuleb siiski nentida, et suurimad vanglavara rüüstajad on eeluuritavad. Süüdimõistetud hoolivad oma elukeskkonnast märksa rohkem.

Järgmiseks on esitatud põhilised vead Tartu vangla ehituses või sisustuses, mis tingivad lõhkumist.

- Kambrite sein- ja laevalgustite kattedklaasid on kinnitatud neetidega, mida on võimalik kergelt eemaldada.
- WC valgusti lülitist on võimalik öösel pärast voolu välja lülitamist võtta omavoliliselt elektrit, mida enim kasutatakse televiisori vaatamiseks.
- Küttetorustiku ümbert on kerge raudbetooni lõhkuda, et kõrvalkambriga ühendus luua. Nii on mõnes kambris võimalik läbi sein terve käsi pista (E-hoone).
- Kambrites olevad kahekordsed narid olid algselt sein külge kinnitatud kruviga, mida oli kerge eemaldada. Sama kruvi kasutati ja kasutatakse senini sisemiste trellide ja välimistele trellidele paigaldatud lisaplaatide läbisaagimiseks (vt Lisa 10).
- Samad narid koosnevad kahest üksteise peale asetatud ühekohalisest voodist, mille ühenduskoht on kinni needitud. Neeti on võimalik eemaldada ja seetõttu ülemise nari jala sisse peita esemeid.
- Kõik kambrites olevad laudad ja toolid on kergesti lõhutavad. Katteplaat eemaldatakse ning lauajala või siis toolijala sisse peidetakse esemeid. Toolijalgu kasutatakse sisemiste trelliavade painutamiseks.

- Algselt oli iga vanglakambri akna ees plekist ventilatsioonirest ja välimised trellid, ent ventilatsioonirestid lõhuti nii E- kui S-hoones selle põhjendusega, et ei olnud piisavalt õhku. Nüüd on E-hoone kambritele paigaldatud ka sisemised sõrestikud ja välimistele trellidele on ette keevitatud horisontaalsed lisaplaadid. S-hoones on kambritesse paigaldatud vaid välimised lisaplaadid, et takistada keelatud esemete liikumist ja asjade vahetamist.
- Kuna eeluuritavate kambrites on sisse ehitatud ka dušš, siis on üks peidukohti põrandas olev äravoolutrapp. Kuigi trapi kaas on metallist ja kinnitatud põranda külge nelja kuuskantpoldiga, suudavad kinnipeetavad selle eemaldada ja sinna esemeid peita.
- Ventilatsioonitoru kattis eeluuritavate hoones algselt nagu süüdimõistetute hooneski malmist ventilatsioonirest. E-hoones lõhkusid vahistatud restid ära, et sidepidamine võimalikuks osutuks. Seejärel kaeti kambri ventilatsioonirest metallist plaadiga, jättes plaadi ja seina vahele minimaalse vahe (ent ka sinna vahele peidetakse asju).

3.5 Läbiotsimise tulemuste vormistamine

Läbiotsimiste tulemuste alusel on enim avastatavaks rikkumiseks keelatud asjade omamine. Keelatud asjad kuuluvad äravõtmisele ja selle kohta koostatakse akt. Leitud esemete ja ainete kohta koostab läbiotsimisgrupi juht eseme äravõtmise akti, kuhu märgib leitud eseme kirjelduse, eseme leidmise asukoha, leidmise kuupäeva ja kellaaja, eseme või aine leidnud vanglaametnike nimed ja allkirjad. Akti sisu tutvustatakse kinnipeetavale, kelle juurest on ese või aine leitud, ning kinnipeetav kinnitab seda oma allkirjaga.

Akti kinnitab vangla direktor, kes otsustab ka eseme edastamise politseile, võõrandamise, hävitamise, riigi tuludesse pööramise või kinnipeetavale tagastamise²⁵.

²⁵Vangla sisekorraeeskiri. 30.11.2000. – RTL 2006, 36, 622, § 71, lg 2.

Kui kinnipeetav on toime pannud distsiplinaarrikkumise, siis peab ta toimumu kohta andma selgitust, mille vormiks on seletuskiri. Kui isik keeldub seletuskirjast, siis koostatakse akt seletuskirjast keeldumise kohta. Akti koostab läbiotsimisgrupi juht ning kinnitavad tunnistajatest vanglaametnikud.

Kinnipeetavate distsiplinaarrikkumised fikseeritakse kirjalikus ettekandes. Ettekandesse märgitakse distsiplinaarrikkumise toimumise kuupäev, rikkuja nimi, sünniaeg, paragrahv, mille alusel on ta karistatud või vastutusele võetud, karistuse pikkus ja kambri number. Kirjeldatakse selgelt ja lühidalt õigusrikkumise sisu. Keelatud eseme või aine avastamisel märgitakse tema nimetus ja täpne leidmise asukoht ning kellaeg. Kinnipeetavat informeeritakse tema distsiplinaarrikkumise kohta koostatud ettekandest, tagades kinnipeetavale õiguse anda omapoolseid selgitusi ja põhjendusi²⁶. Ettekande kinnitab oma allkirjaga selle koostanud vanglaametnik.

Koostatud ettekanded ja aktid koos kinnipeetava seletusega esitatakse päeva lõpus korrapidamisteenistuse kaudu, kus nad registreeritakse, vangla direktorile.

3.6 Kambrite läbiotsimisel enim esinevad probleemid

Kambrite läbiotsimisel domineerivad muudest probleemidest enam tavaliselt leitud keelatud esemete isikustamine ning konfliktid kinnipeetavatega.

Kui läbiotsimisgrupp leiab kahekohalisest kambrist keelatud esemeid, mis ei paikne ei ühe ega teise kinnipeetava isiklike asjade juures, kappide taga, laual, radiaatori vahel, WC-s või muul neutraalsel pinnal, siis on tavaline, et kumbki kinnipeetav ei tunnista eset omaks, sest keelatud eseme omamise eest ähvardavad neid sanktsioonid. Tavalisim väide on, et nad ei tea, kelle oma ese on, sest see oli kambris juba enne neid.

Läbiotsimine tekitab kinnipeetavates alati pingeid, mida mõnikord ei suudeta ohjeldada. Sõltub väga palju vanglaametniku professionaalsusest, kuidas ta tekkivaid pingelolukordi lahendada oskab. On siiski üsna stressitekitav kuulda iga päev erinevaid ähvardusi, olgugi et keegi neid tavaliselt täide ei vii.

²⁶ Vangistusseadus. 14.06.2000. - RT I 2000, 58, 376, § 64, lg 2.

Üks sagedasi probleeme on läbiotsijate süüdistamine salaja varastamises, kambrisse asjade sokutamises või näiteks kinnipeetava isiklike kirjade lugemises. Kui kinnipeetav kirjutab kaebuse, siis järgneb sellele alati uurimine, mis eeldab seletuste ja õiendite kirjutamist, enese tarbetut õigustamist. Eelnimetatu vähendab oluliselt grupi motivatsiooni. Õigluse jaluleseadmiseks on poolte selgituste ärakuulamine siiski vältimatu.

Läbiotsimisrühma töö on raskendatud siis, kui kinnipeetava ja tema kontaktisiku vaheline koostöö pole konstruktiivne ja viljakas. Kontaktisikud peaksid kontrollima oma hoolealuste kambrite sisu, sest kui kambrisse on kogutud hulgaliselt riideid, ajakirju jms, siis peavad läbiotsijad justkui koristajateks hakkama, kes suurte hunnikute kaupa asju kõrvaldavad.

Läbiotsijate tööd raskendab oluliselt ka fakt, et kinnipeetavate tervislik seisund on salastatud. On küll võimalik aimata leitud ravimite ja salvide järgi, et tegemist on HIV-positiivse kinnipeetavaga ning seejärel eriti ettevaatlikult toimetada. Et kambris põeb keegi sügelisi, see saab tavaliselt selgeks aga alles hiljem. Kui on tegemist läbiotsitavaga, kel kahtlustatakse tuberkuloosi, siis soovitab julgeolekuosakond siiski kaitsevahendeid kasutada (sh näomaske).

3.7 Ettepanekud läbiotsimisgrupi töö tõhustamiseks

1. Vanglaametnike palga jätkuv tõstmine. Kui palk oleks Eesti keskmisest kõrgem, jääksid juba väljaõppinud spetsialistid kohale ja töö kvaliteet püsiks tunduvalt kõrgemana ka läbiotsimisgrupis.
2. Kontaktisikud teevad oma tööd korrektselt ja üritavad silmas pidada, et nende hoolealuste kambrites valitseks kord igas mõttes. Nii ei peaks grupp asjatult aega raiskama, tõestamaks, kes tegelikult asjade omanikud on.
3. Läbiotsimisgrupi liikmed peaksid erandkorras olema teadlikud, missugusi haigusi läbiotsitavad kinnipeetavad põevad, viimaks nakatumisohu miinimumini.

4. Vähendada kinnipeetavate arvu kambris siiski ühe inimeseni, nagu algselt Tartu vanglas planeeritud oli. See kergendaks ka läbiotsijate tööd, sest kinnipeetavad peaksid oma kambris oleva vara eest üksi vastutama.

5. Võimaldada efektiivsemaks tööks ja peidukohtade paremaks inspekteerimiseks järgmiste moodsate vahendite kasutamine:
 - fiiberskoop – fiiberoptilistest kiududest koosnev sond, kus ühes otsas on vaatlusava ja teises lääts. Kasutatakse õõnsuste ja avauste seestpoolt vaatlemiseks²⁷;
 - seinaskänner – metallesemete ja elektrikaablite avastamiseks seintes, põrandates ja lagedes²⁸;
 - elektroonikaseadmete otsija - avastab ja määrab kindlaks kinnipidamisasutusse salakabauna sissetoodud mobiiltelefonide, akulaadijate või peilerite (sõnumite vastuvõtjate) asukoha isegi siis, kui need on välja lülitatud²⁹.

²⁷ <http://www.fiberscope.net>

²⁸ http://www.umarex-laserliner.de/content/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=48

²⁹ <http://www.research-electronics.com>

KOKKUVÕTE

Vanglas toimetatavad kambrite läbiotsimised on esmaseid valveteenistuse tööülesandeid, sest keelatud esemed võivad vangla julgeolekule tõsist ohtu kujutada. Parimaks kaitseks selle eest on plaanilised ja plaanivälised ehk erakorralised läbiotsimised. Läbiotsimistöö nõuab vanglaametnikult erakordset tähelepanuvõimet ja kõikide tööalaste võimete rakendamist, täpsust, hoolikust, loovat mõtlemist ja oskust mõelda nii nagu kinnipeetav.

Tartu vanglas sooritasid oma põhitöö kõrvalt läbiotsimisi valvur-saatjad ja neil ei olnud tavaliselt aega läbiotsimistööd korrektselt teha. Seetõttu tuli töö koostaja mõttele eraldi läbiotsimisgrupist, mis üsna pea ka loodi.

Läbiotsimisgrupp on nüüdseks tegutsenud kolm aastat ja selle aja jooksul on töö koostaja märganud teatud seaduspärasusi, mida vanglaametnike kursusel ei õpetatud, näiteks et eeluuritavad omavad süüdimõistetutest tunduvalt rohkem keelatud esemeid või et iga pisem pragu kõlbab hästi peidupaigaks. Töö käigus omandatud kogemused on osutunud väga tähtsaks.

Lisaks neile seaduspärasustele peab töö autor märkima ka vigu Tartu vangla ehituses või sisustuses, mis on kaudselt tingitud ilmselt sellest, et vangla konstrueerijad pole osanud mõelda (Eesti) kinnipeetavate moodi ja on neid alahinnanud. Töö 3. peatükis on esitatud mõned konstrueerimisvead, mida järgmisi vanglaid ehitades maksaks vältida, näiteks aknad, mis võimaldavad kirjade ja asjade vahetamist, või küttesüsteem, mis tänu läbi seinte ja põrandate-lagede ulatuvate torudele võimaldab taas eelmainitud tegevust. Selle peatüki lõpus on töö autor lisanud ka oma soovitused, mida võiks vanglasüsteemis muuta, tagamaks läbiotsimisgrupi töö tõhustumist.

Läbiotsimisi teostades tuleb tunda nii läbiotsimise õiguslikke aluseid, metoodikat, kirjutamata reegleid kui ka varasemat praktikat ja erinevaid igapäevatoos esile kerkivaid probleeme. Töö eesmärgiks oligi anda ülevaade nii eelmainitust kui Tartu vangla läbiotsimisgrupi igapäevasest tööst.

SUMMARY

All searches that take place in prison cells are primary watch service tasks, because smuggled goods can be a serious threat to prison security. The best protection for that are scheduled and non-scheduled searches. Searching work demands a prison officer to have unique attention, accuracy, carefulness, competence to use all knowledge and ability as well as creative thinking and capability to think as an inmate does.

In Tartu Prison searches were performed by warders in addition to their basic work and they usually did not have enough time to search correctly. Therefore the compiler of this current paper proposed an idea of having a separate search group which was soon created. The search group has been working for three years now and during this time the compiler of this paper has noticed certain regularities which were not taught during the courses for prison officers. For example inmates who are still under investigation have more smuggled goods than convicts and that every smallest gap or opening can be a good hiding place. Experiences and knowledge gained through work have become very important.

In addition to these mentioned regularities the author of the paper has to mark out that there are flaws in furnishing and constructions of the building of Tartu Prison. This may be indirectly caused by the fact that constructors of the prison didn't have the capacity to think as an inmate does and have underestimated them. Chapter 3 of this current paper expounds construction flaws which could be prevented while building other prisons. For example there are windows that allow inmates to exchange letters and goods; also the pipes of heating system that go through ceilings, floors and walls enable the inmates to communicate and exchange stuff. At the end of that chapter the author also adds his own suggestions what should be changed in an imprisonment system to ensure that searchings are effective.

While performing searches one has to know legal foundations and methods of search, unwritten rules, previous practice and different problems that occur daily. The purpose of this paper was to give an overview of all matters mentioned above as well as an overview of daily work of search group in Tartu Prison.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Eesti Vabariigi põhiseadus. 28.06.1992. – RT 1992, 26, 349, RT I 2003, 29, 174.
2. Järelevalve käsiraamat, 2003. Justiitsministeeriumi vanglate osakond, karistuse täideviimise talitus.
3. Kukk, K, 1968, Ruumide läbiotsimise taktika. [võistlustöö] Tartu: Tartu Riiklik Ülikool, õigusteaduskond.
4. Tartu Vangla kodukord. 30.04.2004.- Tartu vangla direktori käskkiri nr 1-3/ 52.
5. Tartu vangla direktori käskkiri 01.03.2007 nr 1-3/17.
6. Vangistusseadus. 14.06.2000. – RT I 2000, 58, 376, RT I 2006, 12, 79.
7. Vangistuse ja eelvangistuse täideviimise üle järelevalve korraldamine. 01.04.2003 – RTL 2003, 45, 658, RTL 2004, 8, 120.
8. Vangla sisekorraeskiri. 30.11.2000. – RTI 2000, 134, 2139, RTL 2006, 36, 622.
9. Яблокова Н.П., Колдина В.Я., 1990, Криминалистика, Издательство Московского Университета.
10. Vanglate Ameti järelevalve- ja valveosakond. 1999. Abimaterjal vanglate korrapidajatele ja nende abidele II.
11. <http://www.fiberscope.net/> (vaadatud 23.04.2007)
12. http://www.umarex-laserliner.de/content/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=48 (vaadatud 23.04.2007)
13. <http://www.research-electronics.com/cgi-bin/main.cgi?action=viewprod&ct=products&pct=ORION&num=NJE-4000> (vaadatud 23.04.2007)

Keelatud esemete ja ainete loetelu (Vangla sisekorraeeskiri § 64¹)

Kinnipeetavale on vanglas keelatud:

- 1) esemed, millega saab tekitada või on võimalik tekitada vigastusi, nagu relvad ja laskemoon, erivahendid, sõjariistad, torke- lõike- ja raierelvad, nõelad, vardad, nõõrid, niidid, võtmed, kõied ja traadid;
- 2) lõhkeained, sealhulgas ained, mille kokku segamise tulemusena saadakse lõhkeaineid, radioaktiivsed, oksüdeerivad, söövitavad, kergelt süttivad või muud mürgised ained või gaasid;
- 3) süütamisvahendid, välja arvatud tuletikud;
- 4) narkootilised, psühhotroopsed ja muud uimastava või tugeva toimega ained;
- 5) retseptiravimid, välja arvatud arsti ettekirjutusel;
- 6) optilised riistad, välja arvatud prillid arsti loal;
- 7) alkohol ja alkoholi sisaldavad ained;
- 8) tööriistad ja ehitusmaterjalid;
- 9) spordivahendid, välja arvatud avavangla kinnipeetaval;
- 10) mobiiltelefonid ja muud elektroonilised või tehnilised sidepidamisvahendid, sealhulgas raadiosaatjad, pihu- ja personaalarvutid, mille kaudu on võimalik infot edastada ja vastu võtta;
- 11) fotoaparaadid, videokaamerad;
- 12) küünlad;
- 13) kalad, loomad ja linnud;
- 14) taimed;
- 15) vägivalda, vihkamist, rassismi jne propageerivad trükised ning pornograafilised teosed;
- 16) sularaha, väärtpaberid, pangakaardid, välja arvatud avavanglas või kinnise vangla avavangla osakonnas;
- 17) hasartmänguvahendid;
- 18) väärisesemed, välja arvatud abielusõrmus või religioosne sümbolika;
- 19) suhkur, pärm, karamellikompvekid, kartulid ja toorained, millest on võimalik lõpp-produktina saada alkoholisisaldavat vedelikku;
- 20) tekstiiltooted ruumi sisustamiseks, sealhulgas vaibad, kardinaid.

Tartu Vangla kinni peetavatele isikutele keelatud esemete ja ainete loetelu

- 1) Esemed, millega saab tekitada või on võimalik tekitada vigastusi, sealhulgas relvad ja laskemoon, erivahendid, sõjariistad, torke-, löike- ja raierelvad ja neid imiteerivad esemed, samuti nõelad, vardad, nõõrid, niidid, võtmed, köied, traadid, juhtmed, va elektriseadme toitejuhe, lisaseadme olemasolul seadme ühendusjuhe televiisoriga, paelad jalanõude sidumiseks, pael usulise sümboolika kandmiseks, pael nimesildi kandmiseks ja vangla vahendusel soetatud antennikaabel;
- 2) lõhkeained, sealhulgas ained, mille kokku segamise tulemusena saadakse lõhkeaineid, radioaktiivsed, oksüdeerivad, soovitavad, kergelt süttivad või muud mürgised ained või gaasid;
- 3) süütamisvahendid, välja arvatud tuletikud täiskasvanud kinnipeetavatel isikutel;
- 4) alkohoolsed, narkootilised, psühhotroopsed ja muud uimastava või tugeva toimega ained ja ained või esemed, mis sisaldavad alkohoolset, narkootilist või psühhotroopset ainet;
- 5) ravimid (ka käsimüügiravimid, vitamiinid, mineraalained ja toidulisandid), välja arvatud vangla tervishoiutöötaja ettekirjutusel;
- 6) optilised riistad, välja arvatud prillid vangla arsti loal;
- 7) päikeseprillid;
- 8) tööriistad ja ehitusmaterjalid;
- 9) spordivahendid;
- 10) mobiiltelefonid, digitaalsed vastuvõtjad ja muud elektroonilised või tehnilised sidepidamisvahendid, nende tarvikud (sh mälupulgad, -kaardid jne) ja neid imiteerivad esemed, sealhulgas raadiosaatjad, pihu- ja personaalarvutid, mille kaudu on võimalik infot edastada ja vastu võtta;
- 11) fotoaparaadid ja videokaamerad;
- 12) audio-videokandjad (muuhulgas helikassetid, CD-DVD plaadid) ilma vastava isikliku elektriseadme olemasoluta kambris;
- 13) liim (va paberiliim tahkel kujul- liimipulk - soetatud vangla vahendusel);
- 14) küünlad;
- 15) kalad, loomad ja linnud;
- 16) elus- ja kunsttaimed;
- 17) vägivalda, vihkamist, rassismi jne propageerivad esemed ning pornograafilised teosed;

- 18) sularaha, väärtpaberid, pangakaardid, SIM-kaardid;
- 19) hasartmänguvahendid;
- 20) väärisesemed, välja arvatud abielusõrmus või religioosne sümbolika;
- 21) suhkur, pärm, karamellkompvekid, kartulid ja muud esemed ja ained, millest on võimalik lõppproduktina saada alkoholisaldavat vedelikku;
- 22) tekstiiltooted ruumi sisustamiseks, sealhulgas vaibad, kardinad ja voodivarustus (va vangla poolt väljastatud voodivarustus);
- 23) keraamilised, klaasist ja metallist esemed, va küünetangid, käekell, taskupeegel läbimõõduga kuni 10 cm, habemeajamisvahu balloon, mehaaniline või elektripardel või mittevahetatava teraga habemelõikur ja vangla poolt väljastatud esemed;
- 24) sõiduvahendid, v.a ratastool vangla arsti ettekirjutusel;
- 25) aroomi eritavad esemed ja ained, va isikliku hügieeni vahendid;
- 26) kontoritehnika;
- 27) mänguasjad;
- 28) televiisor diagonaaliga üle 40 cm;
- 29) veekeetja võimsusega üle 1 kW;
- 30) ventilaator;
- 31) riidepuu;
- 32) püksirihm, traksid;
- 33) lips, va kummipaelaga lips;
- 34) reisikohver ja diplomaadikohver;
- 35) seadeldised tätoveeringute tegemiseks.

Läbiotsimiseks vajalike vahendite kohver

Õnnituskaardi sisse peidetud narkootikumid

Lisa 4 järg

Hambapastatuubi peidetud süstlad ja narkootikumid

Lisa 5 järg

Pistikupesasse peidetud süstal ja elektritraat

Lisa 6 järg

Isevalmistatud lõike- ja torkeriistad

Isevalmistatud mängukaardid

Isevalmistatud t toverimisseade

Isevalmistatud kruvisaed